

Een realistisch beeld van Spinoza

Joodse 17de eeuwse vrijdenker krijgt in Amsterdam plots een monument

NRC 7-11-2008

Na een snelle actie krijgt Spinoza een herkenbaar beeld in Amsterdam, vlak voor het stadhuis.

Door onze kunstredactie

AMSTERDAM, 4 NOV. Amsterdam krijgt eindelijk zijn Spinoza-monument. Op 24 november, de 356ste verjaardag van de Joodse filosoof, komt er een beeld bij het stadhuis waar Spinoza's geboortehuis stond aan de Zwanenburgwal. Spinoza moet een boegbeeld van Amsterdam worden, zoals Erasmus dat is van Rotterdam.

De plaatsing van het monument is een razendsnelle actie van een groep burgers, de Stichting Spinoza Monument, die in februari besloten de impasse in de discussie over een monument te doorbreken. Binnen een half jaar hadden ze een ontwerp, geld, toestemming tot plaatsing en enthousiaste medewerking van gemeentelijke diensten. Het Amsterdamse Fonds voor de Kunst geeft een projectsubsidie van 2,2 ton euro. De stichting schenkt het beeld aan de gemeente. Burgemeester Cohen en wethouder Carolien Gehrels, beiden verklaarde spinozisten, verrichten samen de onthulling.

Het monument van kunstenaar Nicolas Dings bestaat uit een beeld

van Spinoza en daarnaast een granieten wiskundige vorm, de icosaeëder – een bol met twintig gelijke driehoeken. Op verzoek van de gemeente is het beeld figuratief en goed gelijkend, met de kop die bekend is van de oude bankbiljetten van duizend gulden. Op de zijkant van het podium staat de naam van de filosoof en het citaat 'Het doel van de staat is de vrijheid'. Volgens Dings staat de icosaeëder symbool voor Spinoza's denken: het universum als model, geslepen door de menselijke geest.

Op Spinoza's mantel staan musen, halsbandparkieten en rozen. Dings: „De vrijgelaten, allochtone parkieten zijn, dankzij een verbazingwekkende assimilatie, steeds vaker te zien in de Amsterdamse bomen, terwijl de autochtone mus het moeilijk heeft.” Volgens Dings staan de vogels symbool voor Amsterdam als migrantenstad. De vreemdelingenangst die gedurende de laatste migratiegolf opkwam, zorgt ervoor dat Spinoza, als kampioen van de westerse Verlichting, weer in de belangstelling staat. Bovendien was Spinoza zelf allochtoon, als zoon van Portugees-Joodse migranten die naar Amsterdam gedreven kwamen.

Het beeld beslecht even de langlopende discussie over een Amsterdams Spinoza-monument. Een andere werkgroep peinst nog

Het ontwerp van het Spinoza-monument van Nicolas Dings

over een conceptueel monument. Deze werkgroep is tegen een realistisch beeld, zoals Dings maakte. Volgend jaar komt in Amsterdam de manifestatie *My Name is Spinoza*. Den Haag – Spinoza's sterfstad – heeft al sinds 1880 een beeld.

In Den Haag woedt een discussie over een monument voor Thorbecke, schepper van de Grondwet. Kunstenaar Hans van Houwelingen stelde daarom onlangs voor het Amsterdamse Thorbeckebeeld te ruilen voor het Haagse Spinozabeeld. Een woordvoerder

van de Haagse gemeente serveerde dit idee af in *de Volkskrant*: „Het is creatief bedacht, maar Spinoza is notabene uit Amsterdam verbannen. Zijn levenswerk, de *Ethica*, voltooide hij hier, in een dakkamer aan de Haagse Paviljoensgracht.”

Volgens Hester Alberdingk Thijm van de AkzoNobel Art Foundation en mede-initiator, profiteert deze actie van de impasse in de andere initiatieven: „Het helpt ook dat wethouder Gehrels heel graag een Spinoza-monument wil. Dat het er zo snel komt,

is een beloning voor Gehrels' sterke, doortastende kunstbeleid.”

Baruch Despinosa (1632-1677) geniet wereldfaam als 'eerste moderne filosoof'. De Jong: „Hij heeft de Verlichting uitgevonden, wereldwijd is hij inspirator van alle denkers die na hem komen.”

Spinoza staat tegenwoordig in eigen land weer volop in de belangstelling wegens zijn ideeën over het primaat der rede, principiële tolerantie, volledig vrije meningsuiting en godsdienstvrijheid. Spinoza had voor die tijd radicale ideeën over God, die volgens hem onpersoonlijk is, en geen plan of vrije wil kent. De natuur is God, de Bijbel is mensenwerk. In 1656 werd hij door de Amsterdamse sefardisch-joodse gemeente verbannen. In Den Haag en Rijnsburg schreef hij zijn *Ethica*, na zijn dood in 1677 uitgegeven.

In het *Theologisch-politiek traktaat* (1670) schrijft hij over de stad die hij moest verlaten: „Amsterdam bijvoorbeeld plukt de vruchten van de vrijheid blijkens zijn groei, die alle volken bewonderen. In deze bloeiende en bevoorrechte stadstaat leven immers mensen uit alle volken en met alle mogelijke geloofsovertuigingen eendrachtig samen.

Lees de brief van Van Houwelingen op nrc.nl/opinie